

"איזה גרועים,
ביקשנו תמונה
של אגם רודברג"

שעון ליטא

נכון שאתה מצפה מכתבה תיירותית – נגיד על חמישה ימים בוילנה ובחופי הים הבלטי – לעסוק באיזשהו מקום? לא, כי **תומר קמרלינג** חזר עם כתבה שעוסקת בזמן

"שרונאס תעלה
הביתה, האוכל
מתקרר"

וילנה מזכירה עיירה אוסטרית. קונפקטית, יפה, נקייה, שקטה ועם חלא נקניק. בעיקר ביריד האוכל שהיה לנו הפוקס ליפול עליו ביום הראשון. שבעה ליטאס, שהם בערך עשרה שקלים, שילחתי על לאגד מקומי כהה בעל שם לא צליח וראש קצף חושלם

ראינו סצנת לילה מהסוג שיש רק במקומות שעוד לא יודעים שהם מגניבים. תיירים לא חסרים כאן – בעיקר אנגלים, שאימצו את וילנה כיעד מועדף למסיבות רווקים, אבל גם גרמנים ורוסים ואסטונים ופינים – ועדיין, אתה רואה שהברים המקומיים הם בדיוק כאלה. מקומיים. ודווקא בהיעדר היומרה להיות לונדון או ברלין קטנה, אתה מקבל בדיוק את מה שבהפועל ירושלים מכנים אלטרנטיבה.

כן, כדורסל. היינו חייבים להגיע לכדורסל. אפילו אם אליפות אירופה לא הייתה משוחקת בזמן הסיור העיתונאי הזה, אפילו אם לא הייתי מתעד את כל יושבי Piano Man ברחוב איסלנד כשהם דבוקים למסך ולמשחק שלא קבע כלום לנבחרת שכבר הבטיחה את עלייתה לשלב הבא. ליטא נשמת כדורסל, הייתי כותב, אבל העיתונאי לוק וויין כתב את זה יותר יפה ב"ספורטס אילוסטרייטד": "כדורסל הוא הספורט היחיד שלשלושה מיליון תושבי המדינה באמת אכפת ממנו. זאת הדת השנייה שלהם אחרי הקתוליות".

ראיתם את The Other Dream Team, הדוקו-ספורט הנחרד מבציר 2012? אז מי שרוצה להבין את הקשר כדורסל-ליטא – אני שוקל להסתכן בהצהרה יומ-רנית ולומר, מי שרוצה להבין את ליטא – חייב לראות את הסרט של מריוס מרקוויצ'יוס על מסעה של הנבחרת הלאומית לאולימפיאדת 1992, כלומר כשתי דקות אחרי הכרזת העצמאות הליטאית. לא, הם לא ניצחו את נבחרת החלומות של ג'ורדן-מג'יק-בירד. אבל הם כן ניצחו במשחק על מדליית הארד את "נבחרת חבר העמים", קרי הרוסים, קרי האנשים ש – אם לצטט את מדריכת התיירים/עיתונאים שלנו – "שיחררו אותנו מידי הנאצים ושכחו ללכת הביתה במשך 70 שנה".

אולי אתם זקנים מספיק בשביל לזכור שהנבחרת של סאבונניס ומרצולוניוס וקורטינאיטיס לקחה את הארד האולימפי בגופיות עם הדפסים של הג'ייטלינג. מעניין אם אתם יודעים גם שזה לא היה בשביל הקטע, אלא כי הלהקה האמריקאית הייתה הגוף הכלכלי הכי רציני שניאות לתמוך בנבחרת

1. הווה

אני לא זוכר מאיזו עיר אירופית הוא חזר עם הסיפור הזה, אבל לאבא של לקח פעם יום שלם להבין שחסרים לו עמודי חשמל. משהו הציק לו בקצוות של שדה הראייה, ורק בערב היום נפל לו האסימון שזה מה שקורה לתל אביבי במרחב עירוני נטול עמודי מתח גבוה.

לי קרה דבר דומה ביום הראשון בוילנה. היה שם משהו מוזר שלא הצלחתי למקם עד שהוואן שלנו נעצר לצד הפרלמנט הליטאי, ומול כרזת פרסומת שה-סתירה לי מחצית מהמבנה הבנתי שזאת הפעם הראשונה שכרזת פרסומת מסתירה לי כאן מחצית ממשוה. זה בוודאי לא היה שלט החוצות היחיד או אפילו הראשון שראיתי, אבל הוא היה זה שגרם לי לתפוס את קוטן הביס שנוטל כאן הפרסום מהמרחב הציבורי. וכאילו כדי לחדד את הנקודה, הכרזה ההיא הכריזה על הופעה של סוזן וגה.

העולם השני. אני חושב שאין מילים יותר מדויקות מאלה. ליטא נמצאת בדיוק בנקודת המצע שבין העולם השלישי לראשון, בין הקידמה של מערב אירופה לאזורים הנחשלים יותר של מזרחה. בשנת 1989 הכריז המכון הצרפתי לגיאוגרפיה כי המרכז הגיאומטרי של אירופה ממוקם בנצ. 54°54'N 25°19'E, יש 16 ק"מ על אוטוסטרדת A14 צפונית לוילנה. יש שיטות אחרות למדוד מרכזים של יבשות, אבל ברשותכם אאמץ את הגישה הצרפתית. אין אפס, ליטא היא באמצע של אירופה. לא בוראט-קאנטרי, ממש לא; יותר כמו ישראל של סוף שנות ה-80. ישראל שעדיין מזמזמת "מייניים איז לוקה".

וילנה ספציפית היא לא ישראל של שום עשור. היא גם לא שום דבר שהייתם מצפים מבירתה של חברה באיחוד האירופי: בכל הנוגע לגודל, ובעיקר לגובה – של הבניינים וגם של הדציבלים – היא מזכירה יותר עיירה אוסטרית. קומפקטית, יפה, נקייה, שקטה ועם מלא נקניק. בעיקר ביריד האוכל שהיה לנו הפוקס ליפול עליו ביום הראשון, שבמקרה היה גם "יום הבירה". זה לא מועד קבוע כמו יום ירושלים, אבל בתחילת כל ספטמבר מעלים הליטאים על נס את וילנה והופכים את השדרה הראשית שלה – רחוב גדימינאס, על שם הדוכס שהפך את ליטא לאימפריה, ואשוב אליו בעתיד בפרק העוסק בעבר – לקרנבל מגניב של אוכל, בירה, פיצ'יפקס ומוזיקה. שבעה ליטאס, שהם בערך עשרה שקלים, שילמתי על חצי ליטר לאגר מקומי כהה בעל שם לא צליח וראש קצף מושלם. חוץ מאלכוהול לראש, שום דבר לא עולה פה כמו בעולם הראשון. הוא לא יכול לעלות: השכר הממוצע בליטא הוא 600 יורו לחודש. בהתאמה, דירה במרכז של המרכז של וילנה תעלה לכם 100 אלף יורו. חצי גינס בבר שיועד איך למאוג אותה? 10 ליטאס, שזה כ-13 יאיר לפידיים.

אגב ברים, הווילנאים ריכזו את הכי טובים שלהם ברחוב איסלנד (נקרא ככה על שם המדינה הראשונה שהכירה בליטא העצמאית), פינת רחוב וילנה (נקרא ככה כדי לגרום לכם לתהות אם רחוב יפו בירושלים זה יותר הגיוני). בערב השני שלנו בעיר דיילגו בין כמה מאורות אלכוהול, ואיפה שלא נחתנו

המשמעות החלאה של כיבוש סובייטי נופלת עליך כמו פטיש ומגל ב"מוזיאון הג'נוסייד", חפקדת הקי"ב שנטשה ב־1991. חובילים אותך מחדר לחדר ואחרים: כאן היו מעמידים את האסיר הערום בעיצומו של החורף. כאן היו מוציאים להורג בירייה אחת בעורף

מרקאס זינגריס דווקא פגש כמה ליטאים שמכחישים. כמנהל מוזיאון הסובלנות – השם המוזר שהוענק למקום שהוא בתכלס המוזיאון היהודי בוילנה – יצא לו להיתקל לא אחת בקבוצת "ליטא לליטאים", שמנצלת את המצב הכלכלי המחורבן במדינה (50 אחוז חיים מתחת לקו העוני, וקחו שנייה להתאושש גם מהמספר הזה) כדי להאשים את החשודים הרגילים. זינגריס, שזה בעצם זינגר ושאימא שלו היא חלק מששת האחוזים ששרדו, הזמין לפני כמה חודשים את הליטא-לליטאים האלה להסתובב במוזיאון. הוא אומר שהחוכמה היא לא להראות לכמה עיתונאים מישראל את מה שנשאר מבית הכנסת הגדול של וילנה, אלא להכניס ניאור-נאצים לחדר מלא תמונות של ילדים שגטו וילנה היה הכתובת האחרונה שלהם. זאת חובתנו, מרעים זינגריס ודופק חזק באצבע אחת על השולחן.

במוזיאון של זינגריס אפשר למצוא שאריות נדירות מימי הגאון מווילנה, העיר שבימי חייו נקראה "ירושלים דליטא". מעט מאוד שרד מתור הזהב של היהדות המקומית, ואת התזכורת הכי מוחשית לקשר של המקום הזה אלינו קיבלנו לא במוזיאון אלא במסעדה. זה היה בעיירת החוף נידה, שהייתי אוטומטית בעדה כי היא הזכירה לי את המשפט "ההתנצלות מתקבלת, קפטן נידה" (האימפריה מכה שנית ט', כ"א): ביקשנו אוכל ליטאי מסורת, וקיבלנו קיגל ולטקעס. הם לא קוראים לזה ככה, אבל זה מה שזה. אשכרה האוכל של אימא.

הכי קרוב ליהודי ייצוגי שיש היום בוילנה הוא עמנואל זינגריס, אחיו של מרקאס בעל אצבע הפלדה. האיש הוא חבר הפרלמנט היחיד בליטא – ולדבריו גם בכל המדינות הבלטיות – שעשה בר-מצווה. ביום האחרון של הסיוור הזה, כמה דקות לפני הטיסה חזור, הוא בא להגיד שלום לעיתונאים מישראל. אתה מצפה משיחה כזאת לגלוש למקומות אמוציונליים, אבל הכיוון היה לגמרי לא צפוי: ממש באותו בוקר קבר זינגריס את הכלב שלו, והוא היה גמור. "הצטער" תי לשמוע על האובדן שלך", אמרתי לו בהזדהות של בעלי כלבים מתים, והגבר הזה שמעולם לא פגשתי הישר אלי מבט אדום מרוב דמעות ואמר שהכלב היה הקשר האחרון שלו לילדות של הילדים שלו.

הליטאית. אני לא מומחה להיסטוריה, לספורט או לרוקנרול, אבל אני די משוכנע שזאת הפעם היחידה בתולדות האנושות ששלושה מיליון תושבים כמו בגלל חמישה גברים בגופיות עם ציורים של גולגולות.

2. עבר

ליטא דווקא התחילה טוב. השנה הייתה 1253 כשדוכס בשם מינדאוגאס הפך למלך הראשון של השבטים הבלטיים באזור ולמייסד האומה הליטאית; תוך פחות ממאה שנה, תחת שלטונו של גדימינאס שהזכרתי בהווה, ליטא – או ליתר דיוק היסטורי "הדוכסות הליטאית הגדולה" – הפכה למדינה הגדולה ביותר באירופה. ואז היא גדלה עוד קצת: ב-1569 הוקם חבר העמים הפולני-ליטאי, אימפריה שהחזיקה מעמד קצת יותר מ-200 שנה. אבל זהו, מכאן זה ציר זמנים של דם וחרא.

במאה ה-17 מצאה את עצמה ליטא בדיוק באמצע המלחמה הצפונית הגדולה, בין שוודיה לרוסיה הצארית. המלחמה (1700-1721), הרעב והמגפות שבאו בעקבותיה חיסלו 40 אחוז מאוכלוסיית המדינה. קחו שנייה להתאושש מהמספר הזה; ליטא מעולם לא התאוששה.

במאה ה-18 התפרקה החבילה עם פולין, ורוסיה הצארית סיפחה את רוב שטחיה של ליטא. לאחר מלחמת העולם הראשונה היא זכתה לעצמאות קצרת מועד, אבל ב-1940 כבשו אותה הרוסים במסגרת ההבנות של הסכם ריבנטרופ-מולוטוב, וב-1941 כבשו אותה הגרמנים במסגרת הסתם צחקנו בהסכם ריבנטרופ-מולוטוב. ב-44 חזרו הרוסים והחלו להגלות עשרות אלפי תושבים לסיביר – רובם באשמת בעלות על יותר מדי דברים, כפי שמספר סאבוניס על הסבים שלו ב-The Other Dream Team.

המשמעות המלאה של כיבוש סובייטי נופלת עליך כמו פטיש ומגל ב"מוזיאון קורבנות הג'נוסייד", השם המוזר שהוענק למקום שהוא בתכלס מוזיאון הקי"ב בוילנה. מדובר במפקדה של המשטרה החשאית הסובייטית, שנטשה ב-1991 בכזה חיפזון שבאחד החדרים עוד ניצבים שקים מלאים במסמכים שהרוסים לא הספיקו לגרוס. היום מובילים אותך מחדר לחדר ואומרים: בארון הזה היו משאירים עצירים חדשים לכמה שעות רק כדי שיבינו מה מצפה להם. כאן היו ממלאים מים ומעמידים בתוכם את האסיר הערום בעיצומו של החורף הליטאי. כאן היו מוציאים להורג בירייה אחת בעורף.

רצה הלו"ז, ופחות משעה לאחר הביקור במרתפי הקי"ב הגענו לגיא ההריגה של פונאר, המקום שבו נורו למוות 70 אלף מבין כ-206 אלף יהודי ליטא שלא שרדו את מלחמת העולם השנייה (מתוך קהילה של כ-220 אלף. זה יוצא 94 אחוז רצח). ליד הבורות העצומים, שהיהודים הועמדו על סיפם כדי ליפול פנימה ובכך לחסוך את כאב הראש הכרוך בסילוק הגופות, ניצבת היום אנדרטה גדולה שמצהירה בשלל שפות: מי שהרג היו הנאצים ועוזריהם המקוריים. לא מילים מובנות מאליהן, עוזריהם המקומיים, אבל נראה שהן מילים מחללות. לא פגשנו ליטאי אחד שמכחיש את המעורבות המאוד אקטיבית של הליטאים בהשמדת השכנים היהודים שלהם.

"בטח גם
אבא של
מתן וילנאי"

בעקבות כתבות כחו זאת יגלו אנשים שהתושבים חביבים והמחירים הצחיקים, ויספרו לחבריהם שיגיעו. ככה זה ייחשך עד שכל כך הרבה אנשים יטוסו לליטא שהתושבים יהיו פחות חביבים והמחירים פחות נחוכים. חסקנה: טוסו עכשיו

שטסו איתי מישראל לחמשת הימים האלה – פלוס מי יודע כמה פרסומים של עיתונאים ממי יודע איהם – ישתכנעו כך וכך אנשים שמגניב בליטא. אז הם ייסעו, ויגלו שהתושבים חביבים והמחירים מצחיקים, ויספרו לחבריהם, שיגיעו ויראו כי טוב. ככה זה יימשך עד שכל כך הרבה אנשים יטוסו לליטא שהתושבים כבר יהיו פחות חביבים והמחירים פחות נחוכים. מסקנה: טוסו עכשיו.

שכחתי להכניס את זה לטיימליין של החרא, אז אכניס את זה פה: בין 300 ל-400 אלף תושבים עזבו את ליטא בשנים האחרונות כדי לחפש עבודה ברחבי האיחוד האירופי. זה סדר גודל של עשרה אחוזים מהאוכלוסייה, וזה במדינה שמלכתחילה גדולה מאיתנו פי שלושה במונחי שטח. די ריק שם כרגע, זה מה שאני מנסה להגיד. אתה יכול לנהוג לבד בכביש, אתה יכול ללכת לבד ברחוב, אתה יכול לצאת לבר הכי מבוקש בעיר ולא לעמוד שעה בחוץ כמו האידיוט מווילנה. זה זמן יקר ונדיר בתוך הכרוניקה של יעד תיירותי, וצריך לצלל אותו כי יש לו תאריך תפוגה.

הנה עובדה להמחשה: בתוך וילנה יש רפובליקה עצמאית. בעצם זאת יותר בדיחה מאשר עובדה, ועדיין, רובע Užupis – פעם שכונת עוני ובשני העשורים האחרונים מקום מושבם של אמנים ואינטלקטואלים – הכריז ב-1997 על עצמאות ואף גיבש לעצמו חוקה. זה לא תופס מבחינה משפטית, אבל חייבים לתת להם ריסקט לפחות על חלק מהסעיפים, למשל "לאנשים יש זכות לגור ליד נהר וילניה ולנהר וילניה יש זכות לזרום ליד אנשים". עכשיו, נכון שזה קטע מגניב? אז זה רק כי עוד לא שמעתם על זה 200 פעם וכי אף אחד עוד לא ייסד את דף הפייסבוק "ליטאים עילאיים ומתנשאים".

הגלובליזציה לא עוצרת בשביל אף אחד. בוויילנה כבר אפשר לראות אותה מרימה את הראש מעבר לנהר, צביר חלוצי של גורדי שחקים שכבר זוממים להת-רבות. כוח עבודה זול, קרקע בתולית מבחינה תיירותית, לרבות תיירות שואה – ספק אם יש כוח בעולם שימנע מליטא להיות הסלובניה או הקרואטיה הבאה. בטח מבחינת התייר הישראלי, שהחל בחודש הבא יוכל להגיע אליה בטיסות לאו-קוסט ישירות. הטריק, בקיצור, הוא להגיע בזמן ולצלם את תמונת הלפני. טירת טראקאי, עם הצריחים המשתקפים במי האגם שלה, גם ככה נראית כמו יורודיסיני. יהיה טיפשי מצידכם לחכות עד שגם בתוכה ימכרו מיקי מאוס.

אני יודע, זאת כתבה שאמורה לשכנע אתכם שמגניב לטייל בליטא. מה אני אעשה שהאיכרון הכי חזק שלי ממנה הוא איש חשוב שבוכה על הכלב שלו.

3. עתיד

המסע הזה נחלק בין שני מוקדים עיקריים: וילנה ועיירות החוף ופלנגה (פ' דגושה, כ? זה בליטא, לא בלבנון). על נידה אין הרבה מה לספר, מלבד העובדה המפתיעה שהיא משקיפה על דיונה. אשכרה דיונה מאשכרה חול, לא בדיוק הנוף האופייני לדרום מזרח הים הבלטי. הליטאים בכלל והנידאים בפרט גאים מאוד בעובדה שיש להם חול, אבל בינינו, זה חול. לבקר בנידה זה רעיון טוב במסגרת טיול רכב על החוף הבלטי – רשמו לפניכם, לפחות על המפה זה נראה פצצה – אבל לא הייתי שולח אתכם לשם רק כדי לשים תיבורשט על דיונה.

פלנגה מצידה היא צוהר לעתיד של ליטא, ודווקא בגלל שהיא חלון לעבר הלא רחוק: העיירות הזאת הייתה מאז ומתמיד מוקד לתיירות פנים קיצית, אבל כמו כל דבר אחר במקום הזה גם היא השתנתה לחלוטין אחרי שהרוסים הלכו הביתה. יזמים זריזים השתלטו על הבתים הקרובים לחוף והסבו אותם למסע-דוד, בתי קפה וחנויות מזכרות שהמשתתף לחן הוא עיצוב מחריד. אם אתם לא מאמינים לי, תאמינו למדריכת התיירים/ עיתונאים שלנו: היא הולכה אותנו מחזית אחת לשנייה וקוננה על מה שבעלי העסקים עוללו לבתי העץ היפהפיים. בשלב מסוים, נשבע שכך היה, היא לקחה אותנו לטיול של רבע שעה רק כדי להראות לנו שני בניינים נטושים שמה שמעניין בהם זה שאף אחד עוד לא הפך אותם למסעדה מקסיקנית עם קקטוסים מפלסטיק.

אינסטנט-קפיטליזם. זה מה שקרה לפלנגה אחרי 1991, וזה מה שצפוי לקרות גם בשאר המדינה במוקדם או בקצת פחות מוקדם. ואם הטיילת של פלנגה מייצגת את סופו המכוער של הנתב הזה, הרי שבדרך אליה מווילנה יצא לנו לראות את ההפך הגמור. את הצד הטוב של הכסף החדש.

קוראים לו IDW Esperanza, הוא חולש על אגם פריטי סמוך לעיר טראקאי, והוא ריאורט בטן-גב מהיפים שראיתי בימי חיי. סדר גודל של 200 יורו ללילה, ואתה במקום שנראה כמו קמפ דייויד ולהערכתי לא נופל ממנו בהרבה בכל הנוגע לפרופיל האורחים. לא צוחק איתכם: אכלנו שם צהריים לצד משפחה שנראתה כמו הקאסט של "פלקון קרסט".

המבנים של אספרנזה עשויים עץ, כמעט מאה אחוז עץ. זה נראה הכי טבעי במדינה מיוערת שקק"ל על הזמן, אבל כשאמרתי את זה למסביר הפנים הרשמי, הוא ציין שאת העץ הם יבאו מקנדה. גם את הדגים שאנחנו מגישים לכם, אמר, אנחנו מייבאים מצרפת.

הכי אוצרות טבע שיש לליטא זה יערות, דגים, סאבוניס וענבר (עזבו, לקחתי החלטה ניהולית לחסוך מכם את כל המידע המיותר שצברתי על השרף המ-שודרג הזה). השניים הראשונים יכלו ללא ספק לקחת חלק במיזם אספרנזה, והעובדה ששחורה מיובאת הועדפה על פניהם גרמה לי להרהר במה שצפוי לקרות בליטא אם וכאשר יציפו אותה ריאורטים דוגמת אספרנזה. אם וכאשר – בעצם רק כאשר – שופינג בוויילנה יהיה ללכת בין לוגואים שאתה כבר מכיר ולא בין המון שמות מוזרים שנגמרים ב-S.

תראו, הנה מה שהולך לקרות: בעקבות הכתבה הזאת, פלוס שש של העמיתים